

PITANJA I ODGOVORI

PRIŠIPETLJA

edan kolega jezikoslovac pita kva je to riječ prišipetlja, je li dobra. U Rječniku hrvatskoga jezika ŠK i LZ našao je da je upućena na prirepak 2, podrepina 2 i poslušnik.

Dobro je što je postavio to pitanje iz tri razloga. Prvo da razriješimo samo pitanje, drugo da kažemo nekoliko riječi o sinonimima, a treće da na konkretnom primjeru ocijenimo spomenuti rječnik.

Da počnemo od trećega razloga. Sada imamo nekoliko rječnika suvremenoga hrvatskoga jezika i u normativnom je pogledu Rječnik hrvatskoga jezika ŠK i LZ najbolji, već zato što je na njemu surađivalo pedesetak različitih stručnjaka i što teži prema jasnoj normativnosti, a u tome u Leksikografskome zavodu imaju poprilično iskustava. Da bi u novom izdanju bio još bolji, potrebno je da ocijenimo svaku pojedinost u njemu, a pogotovu onu s kojom se ne slažemo ili mislimo da nije dobra kako bi u novim izdanjima bio što bolji, a s pravom očekujemo i nova izdanja.

Prema podacima u našim rječnicima riječ *prišipetlja* prvi put je zabilježena u Karadžićevu rječniku, ali to ne znači da je srpska, jer Karadžić u svome rječniku nema samo srpske riječi, skupljao ih je i po hrvatskim krajevima. Mali je dokaz tomu što je nema u 1. izdanju svoga rječnika, ima ju tek u 2. kad je već bio putovao po Hrvatskoj. Ne samo po mojem općem poznavanju hrvatskoga jezika, nego i po nekim drugim podacima ja bih rekao da nije srbizam. Značajno je u tome smislu da je u svojim razlikovnim rječnicima nemaju ni Guberina i Krstić ni Brodnjak. Leksikograf Željko Bujas koji je u svojem Velikome englesko-hrvatskome rječniku upotrebu riječi

ocjenjuje sa 26 ocjena, ima posebnu brojku za srbizme, 16, ali je *prišipetlju* ocijenio brojkom 1, a ona znači “Upućivanje na češći, običniji ili stilski neutralan izraz.”

Što se same upotrebe tiče, za tu sam riječ našao četiri potvrde, jednom u hrvatskim narodnim pripovijetkama i po jedanput kod trojice pisaca:

– *Zapovijeda po svekrovoj kući kao bijesna. Ona gazdarica, a svekar joj prišipetlja. (Nar. prip.) – Varalice kartaši moraju svagda mititi svoje prišipetlje. (Iso Velikanović) – Poštovani Anakreon nije baš mogao najmanje a da ne bude dvorski čankoliz i prišipetlja samoskog tiranina Polikrata. (Ujević) – Dokaz je zato što je u ovom traganju za ženikom ispao i u svojim očima pravi prišipetlja. (Mirko Božić)*

Značenje u Velikanovićevu primjeru nije baš jasno, u Božićevu kao da znači ‘nespretan, nevješt čovjek, šeprtlja’. No svakako da je riječ *prišipetlja* stilski obilježena. To znači da uz svoje značenje ima i stilsku obilježenost kao porugljivost jer reći komu da je *prišipetlja*, nije pohvalno.

Sinonim je prikrpina: –...ušav u »Reichrat«, bili bi i mi postali prikrpinom te njemačke prikrpine. (Šenoa) – Dat će čašu vina i za tisuć prikrpina. (Harambašić) – Kraljevi su ovdje stolovali i gledali su svoju hrvatsku kraljevinu, pa mi danas da budemo tek prikrpina čija! Ne! (Gjalski)

Tomu odgovara glagol prikrpiti ‘priljepiti se uz koga’ i sinonimi bi mogli biti *prikrpa*, *prikrpak*, ali za tu posljednju riječ nisam našao hrvatskih potvrda, što ne znači da ju tko ne bi mogao upotrijebiti ako bi mu ustrebala.

U Benešićevu rječniku u Ujevićevu primjeru uz *prišipetlja* nalazimo i čankoliz, a M. Begović uz čankoliz ima i čorboloka: *Ponizio si je, tjerao da bude čankoliza i*

čorboloka. Benešić u svom rječniku natuknice čankoliz nema. To se može razumjeti tako što se u nas više ne upotrebljava riječ čanak ‘zdjela’, to će biti rijetka upotreba i riječi čankoliz, a ipak evo još jednog novijega primjera: *Ne može odoljeti nagonu i da ovdje ne nastupi kao čankoliz te da ne okrijepi svoja izgladnjela crijeva na tuđ račun.* (Škreb)

Te riječi imaju još bliskoznačnica:

pripuz – Taj ... bivši konjanički oficir... lovi lov... u društvu... veleposjednika kao veleposjednički pripuz. (Krleža)

prirepak – Začas se okupilo oko g. Podvinjušića desetak ljudi, među njima i neki od onih, što su se maloprije umjerenom kritizirali rad njegovog »prirepka« g. gradonačelnika. (Kolar)

prirepina – Te korizme gladne zulumaćari škuri

Mrakonje, mekušci, tuđe prirepine

Mešetari moje – tvoje domovine!

(Matoš, Mora)

– *Salkaj [je] prezirao Hrvate i govorio o njima ko o suvišnoj prirepini kraljevstva.* (Nehajev) – *Vi ste admiralske prirepine i pripuzi.* (Krleža)

Te riječi imaju i drugih bliskoznačnice: *ližilonac* (Ante Kovačić), *ližiguz*, *ližipladanj* (lički provincijalizmi), *ližizdjela* (bez upotrebne potvrde) i još dvadesetak drugih. Evo da ih samo nabrojim, bez potasnih ilustracija:

beskičmenjak, gmizavac, podrepaš, podrepina, podrepnica, podvirep, poguzijaš, pokvarenjak, povijuša, povodljivac, požmirep, puzavac, skutodržać, skutonoša, udvorica, ulagivač, ulažica, ulizica.

Među njima je *poltron* jedina tuđica (iz franc.), što znači da je ta osobina bila dobro poznata našem narodu i našim piscima i da su oni velikim mnoštvom riječi označavali to ponašanje nedolično poštenom čovjeku.

Sada da odgovorim ukratko o sinonimi-

ma, istoznačnicama, bliskoznačnicama ili suznačnicama, kako bi se još moglo reći. Kada su dvije riječi istoznačnice, a imaju stilski neutralno značenje, a često se upotrebljavaju, onda je opravdana težnja da jedna od njih promijeni svoje značenje, da od istoznačnice postane bliskoznačnica ili raznoznačnica, ili da jedna od njih nestane iz jezika. Za takve pojave ima u jeziku više potvrda. Ako su dvije riječi istoznačnice, ali je jedna od njih stilski neutralna, a druga stilski obilježena, onda one i nisu istoznačnice, nemaju istu stilsku vrijednost, pa one i nisu prave istoznačnice, ili, možda bolje rečeno, istovrijednice, nego su one već bliskoznačnice, a za bliskoznačnice i stilski obilježene riječi vrijede druga pravila. Stilski se obilježene riječi mogu slobodno upotrebljavati sa svojom stilskom vrijednosti koju imaju. Dakako nije uvijek lako razlučiti značenjski negativnu riječ na stilskoj ništici, od stilski obilježenoga značenja, ali to je druga tema. Ovdje je važno da je riječ stilski obilježena U tome svjetlu možemo gledati i postupak u Rječniku ŠK i LZ, a još bolje u Bujasovu rječniku, gdje se izričito kaže: “Upućivanje na češći, običniji ili stilski neutralan izraz.”

Kad tako promatramo samo pitanje, onda možemo reći da i za riječ *prišipetlja* ima mjesta u hrvatskome književnome jeziku, samo sa svojom stilskom obilježenosti. Zato ne može biti jednoznačni takmac drugim svojim istoznačnicama i bliskoznačnicama. Komu ona ustreba, može ju slobodno upotrijebiti u značenju ‘onaj koji nekoga podržava iz koristoljublja ili se uz koga priljepio iz drugih društveno loših razloga’ i svakomu će biti jasno što znači i “što je pisac njome htio reći”.

Stjepan Babić